

Myra-Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Belgeleme, Koruma-Onarım Çalışmaları 2006

Excavations at the Church of St. Nicholas in Myra-Demre and the Conservation-Restoration and Documentation of the Wall Paintings in 2006

S. Yıldız ÖTÜKEN – Ebru F. FINDIK

Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Hacettepe Üniversitesi adına yürütülen Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Koruma-Onarım Çalışmaları 14.8-13.9.2006 tarihleri arasında gerçekleştirildi. Bu kampanyada kilisenin batısındaki D yapısı içinde ve dışında; kilisenin batı avlusu güneyindeki E yapısında ve D yapısının güneybatısındaki F yapısında çalışılmıştır. Mimari Belgeleme ve Onarım Çalışmaları Mim. C. Kabaoğlu ekibi, duvar resimlerini koruma ve onarım çalışmaları Ark. Rest. R. İşler ekibi tarafından yürütüldü. Çalışmalar Aleksander Onasis ve Vehbi Koç Vakfı tarafından desteklenmiştir.

Piskoposluk İkametgahı Batısındaki Dolgu Alanda Yapılan Çalışmalar:

11. yy.'da zemin yükseltme amacıyla batı alana doldurulan toprak, yayınlarımızda belirtildiği gibi 4. yy.'dan 11. yy.'a uzanan süreyi kapsayan karışık buluntular içerir. Dolgunun bu niteliği bilhassa tarih veren sikke ve mühürlerle belgelenir. 2006 yılında batıdaki dolgu alanda planlanan altı açmadan üçü Piskoposluk ikametgahının batı cephesi yakınındadır. Üç açmada alüvyonun altında 1.55-1.40 m. kottan başlayan Ortaçağ Dönemi dolgu toprağı 10 cm.'lik tabakalarla kaldırıldı. Alandaki üç açmada daha önceki veriler dikkate alınarak (0.30-0.40 kotunda *opus sectile* ve mermer levha döşemeler) genelinde 0.30-0.20 m. kota kadar inildi.

D Yapısı İçi ve Dışındaki Çalışmalar:

Batı alandaki anıtsal D yapısı, arkeolojik verilere göre orijinalde Geç Roma Dönemi'ne ait bir mabet veya

The 2006 campaign of the excavations at the Church of St. Nicholas in Demre and conservation-restoration and documentation of the wall paintings was conducted from the 14th of August to the 13th of September on behalf of the Ministry of Culture and Tourism and Hacettepe University. This campaign covered the work inside and outside Structure D, at the Structure E to the south of the western courtyard and at the Structure F to the southwest of the Structure D. Architectural documentation and restoration work was conducted by the team led by Architect C. Kabaoğlu and the conservation and restoration work of the wall paintings by the team led by Archaeologist Restorer R. İşler. The work was supported by the Alexander Onasis and the Vehbi Koç Foundations.

Work in the filled area to the west of the Episcopal Residence:

*As mentioned in previous publications, the earth filling of the 11th century aimed at raising the ground level and contains mixed finds from the 4th through to the 11th centuries. This is verified from the coins and seals recovered. Three of the projected six trenches in the in-filled area are close to the western front of the Episcopal Residence. In these three trenches, the medieval filling starting 1.55-1.40 m. below the alluvium was removed in 10 cm. layers. In the three trenches in the in-filled area, the 0.30-0.20 m. level was reached taking into consideration the previous data, such as the *opus sectile* and marble floorings at 0.30-0.40 m.*

Res. 1 M3-5, M6, M7

Fig. 1 M3-5, M6, M7

sivil yapıdır; 12.-13.yy.'larda ikinci kullanım amacıyla duvarları 1.60-2.00 m. yüksekliğinde devşirme taşlarla örülerek yükseltilmiş ve batı alanda ortaya çıkan diğer Roma yapılarında uygulandığı gibi suni şekilde toprakla doldurularak zemin seviyesi yükseltilmiştir. 2004'te yapının güney bölümündeki arkosoliumdaki iki sandık tipi mezar (M1-M2) iki aile gömüsünün varlığını belgelemiştir.

2006 yılında Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü Arş. Gör. A. M. Büyükkarakaya güney bölümün içi ve dışında bulunan beş mezarda (M3, M5-6, M7, M10) (Çiz. 1) çalışmıştır; 2007'de üç mezar (M4, M8, M9) daha açılacaktır.

2004'te açılan arkosoliumdaki iki mezar ve 2006'da D1 yapısı içi ve dışında açılan beş mezar D1 yapısının içi ve çevresinin manastır kuruluşuyla ilgili önemli bir gömü yeri olduğunu belgeler. Erişkin erkek ve kadın, ayrıca çocuk gömülerini içeren bu alan *locus ad sanctum* (Azizin yakınındaki mezar) niteliğini taşır.

5. yy.'dan itibaren Aziz Nikolaos'un mezarı hacıların ziyaret yeridir; 19 aile bireyini barındıran D yapısındaki bu mezarlık Ortaçağ Anadolu'sunda ender rastlanan bir yeridir (Res. 1). Kadın erkek ve çocuk gibi bireyleri dikkate aldığımızda burada gömülenlerin manastırın yüksek düzeydeki idarecilerinden ziyade 11-12. yy.'larda Bizans İmparatorluğu'nda gelişen feodal sistem çerçevesinde Myra kentinde görevlendirilmiş bir idarecinin aile fertleri olduğunu düşünebiliriz.

2006'da D yapısı güneyinde dışındaki alanda yapılan kazılarda 0.30 m.'de taş levha döşemeye inilmiştir; ayrıca doğu-batı yönünde uzanan ve üst kotu 0.52 m. olan bir duvar bulunmuştur; güney alanda D1 yapısı içindeki gibi gömü yeri olduğu anlaşılmıştır. D yapısı

Work inside and outside Structure D:

The monumental Structure D in the western area was originally a temple or a civic building of the Late Roman period from the archaeological data. For the second use of this structure in the 12th and 13th centuries, its walls were raised up 1.60-2.00 m. with spolia stones and as observed in other Roman structures exposed in the western area, it was filled with earth raising the ground level. In 2004, two familial burials in two cist tombs (M1 and M2) inside the arcosolium in the south part of this structure were documented.

In 2006, Research Asst. A. M. Büyükkarakaya of the Department of Anthropology, Hacettepe University worked on five tombs inside and outside the south part of the structure. In 2007, it is planned to open three more tombs (M4, M8 and M9).

Two tombs in the arcosolium were opened in 2004 and five tombs opened inside and outside Structure D1 document that the interior and the exterior of Structure D1 were an important burial area of the monastery. This area included burials of women and men, as well as children, in a locus ad sanctum (burial near a saint).

The tomb of St. Nicholas was a place of visitation from the 5th century. This cemetery at Structure D containing 19 family members is rare example from medieval Anatolia (Fig. 1). Taking into consideration the fact that the individuals buried here are women, men and children, we may conclude that they were all members of a family of an administrator appointed to Myra within the feudal system that developed in the Byzantine Empire during the 11th-12th centuries, rather than the higher administrators of the monastery.

In 2006, the stone plaque pavement was reached at 0.30 m. in the exterior area to the south of Structure D. In addition, a wall extending in an east-west direction and whose top level is at 0.52 m. was uncovered. This southern area is understood to have been a burial area just like the interior of the Structure D1. In an area 1.50 m. in width in the middle section of Structure D, the earth was levelled off reaching 1.70 m. Outside the middle section of the Structure D a small trench was opened in the western area and the level was taken from 1.10 m. down to the floor paved with stone plaques. In this trench, the floor paved with stone plaques, extending in a north-south direction, was exposed at 0.30 m. and the extension of the wall built on this floor, also extending in the same direction was uncovered; the top level of the wall is 0.55 m.

orta bölümündeki 1.50 m. genişliğinde bir alanda toprak 1.70 m. boyuta kadar zemin hemiyüz yapılmıştır.

D yapısı orta bölümü dışında, batıdaki alanda küçük bir açma yapılmış ve 1.10 m. kottan taş levhalarla kaplı zemine inilmiştir; bu açmada g-k yönünde uzanan ve 0.30 m. kottaki taş levhalı zemin ve bu zemin üstünde aynı yönde inşa edilen duvarın uzantısı ortaya çıkmıştır; duvarın üst kotu 0.55 m.'dir.

D yapısı kuzey bölümü içindeki çalışmalara 2003'te 5.40 m. kottaki yüzey topraktan başlanmış, 2004'te 2.50-1.30 m. kotunda alüvyonla karışık yapı taşlarını içeren katmanlar kaldırılmıştır. 1.30 kotunda başlayan dolgu toprak ise 2005 yılında 10'ar cm.'lik tabakalar halinde açılmıştır; 2006'da iç mekan zeminini tümüyle ortaya çıkarmıştır. Üst kısmı yıkılmış kuzey duvar 4.20 m. yükseklikindedir; duvardaki giriş yuvaları orijinalde ahşap zeminli bir ikinci katın varlığını düşündürmektedir. 0.40 kotundaki zemin döşemesi üstünde, yapının kuzey duvarına bitişik inşa edilen kuruluşun işlevi ise tam olarak çözümlenememiştir. Düzgün kesme taş bloklarla örülen d-b yönünde 1.60 m. ve k-g yönünde 0.80 m. boyutlarındaki kuruluş g-k yönünde 0.20 m. eninde bir oluk içerir; oluğun kuzey cephedeki ikiz kemeri taşıyan paye hizasındaki konumlanması dikkati çeker. 2006'da yapının dışında, kuzeyinde çalıştık. Cephedeki ikiz kör arkadın doğu kemerini dolduran alüvyonu temizledik ve açmada bulunan arkada ait kemer taşlarını restorasyon amacıyla topladık. İki arkadın alt kısmındaki doğu ve batı sekilerin üst kotları 1.40 m.'dir; sekiler altta 1.10 m. kottaki dolgu toprağa oturur.

D Yapısı Kuzey Bölümü Dışında, Batıdaki Çalışmalar:

D yapısı kuzey bölümü batısında dışında yapılan çalışmalarda düzgün levha döşeli geniş bir alan dışında batıda 0.60 m. kotta çok düzgün kesilmiş taşlarla örülen bir duvar ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan tüm mimari veriler ve küçük buluntular Geç Roma Dönemi'ne aittir.

F Yapısında Yapılan Çalışmalar:

D yapısı güney bölümünün batısında 2004 yılında başlanan çalışmalarda uzunlamasına dikdörtgen bir yapıda çalışılmıştır. Yapının 3.90 m. kotta olan doğu, batı ve güney duvarları ortaya çıkartılmıştır. 2007'de devam edecek kazı çalışmalarında F yapısının güney duvarı dışında açılan ve 3.10 m. kota indirilen açmada çalışmalar devam edecektir.

The work in the north section of the Structure D was initiated in 2003 at the surface level of 5.40 m. In 2004, the layers comprising mixed building stones and alluvium were removed between 2.50-1.30 m. The earth filling starting at the 1.30 m. level was removed in layers of 10 cm. in 2005. In 2006, the floor of the interior was entirely exposed. The north wall, whose upper part is missing, is 4.20 m. high. The holes for holding beams suggest the presence of a timber upper storey. The function of the installation built on the floor pavement at 0.40 m. adjoining the north wall of the structure could not be clarified. This installation of fine cut stones is 1.60 m. long in an east-west direction and 0.80 m. long in a north-south direction; it also has a trough 0.20 m. wide extending in a north-south direction. It is worth noting that this trough is positioned opposite the pier of the twin arch on the north wall. In 2006, work was conducted outside the north side of the structure. The alluvium filling inside the eastern arch of the twin blind arcade on the facade was cleaned. The voussoirs uncovered in the trench were collected for restoration purposes. The eastern and western benches in the lower part of the arcades rise from the filling at 1.10 m. up to the 1.40 m. level.

Work in the western area, outside the north section of the Structure D:

The work in the western area, outside the north section of Structure D brought to light a wide area paved with flagstones and a wall built from fine dressed stones at the 0.60 m. level. All the architectural evidence and small finds that were uncovered indicate a Late Roman date.

Work inside and outside Structure F:

The work initiated in 2004 to the west of the south section of Structure D covered an oblong rectangular structure. The east, west and south walls of this structure at 3.90 m. were uncovered. In 2007, it is intended to continue work in the trench opened outside the south wall of the Structure F and dig down to the 3.10 m. level.

Work inside Structure E in the west courtyard of the Church:

The alluvial deposit inside Structure E in the south of the west courtyard was removed in previous campaigns. In 2006, the ground level was taken from 0.85-0.75 m. down to 0.40 m. in order to level off inside. At about the 0.50 m. level, a layer of fire was attested and at 0.65 m., the earth was covered with lime. This oblong structure is divided into two vaulted rooms via an arched doorway in the middle; and each room is divided into three

Kilisenin Batı Avlusundaki E Yapısı İçindeki Çalışmalar:

Kilisenin batı avlusunun güneyindeki E yapısı içindeki alüvyon önceki yıllarda boşaltılmış; 2006 yılında mekandaki kot farklılıklarını gidermek için 0.85-0.75 m. kottan 0.40 m. inilmiş; yaklaşık 0.50 m. kotta yan-ğın tabakası ile karşılaşılmış, 0.65 m. kotta ise toprak üzerine kireç kaplandığı anlaşılmıştır. Uzunlamasına dikdörtgen planlı ve yığma tonoz örtülü mekan, ortada kemerli bir kapı ile iki bölüme; her iki bölüm de ikişer takviye kemeri ile üç birime ayrılmıştır. İkinci bölümün batı duvarında dikdörtgen bir niş açığa çıkarılmıştır (Çiz. 2). Mekanın işlevi kazısı tamamlanmadığı için henüz anlaşılammıştır. Ancak boyutları, kuzey duvardaki iki mazgal pencere dışında açıklığının bulunmaması ve sıvasız oluşu mekanın yaşamak için uygun olmadığını düşündürmektedir.

Duvar Resimleri Koruma-Onarım ve Belgeleme Çalışmaları:

Kilisenin 3. güneydoğu şapelinde 2005 yılında başlatılan çalışmalarda doğudaki apsis kemeri iki yanında yer alan Müjde sahnesinden sonra, 2006 yılında R. İşler tarafından aynı şapelin batı haç kolunda yuvarlak bir niş içerisinde yer alan "Deesis" (Yakarış) sahnesi ele alınmıştır. Koruma onarım ve rötuşlama işlemleri tamamlanan sahenin ortasında ayakta duran İsa, solunda Vaftizci Yahya, sağında Meryem yer alır; Yahya'nın ayakları dibinde Proskynes (secde) duruşunda piskoposluk giysileri ile bir bani figürü yerde görülür. İsa sağ eliyle takdis etmekte, sol elinde üzeri inci ve değerli taşlarla bezeli kutsal kitabı tutmaktadır. Yahya ve Meryem sağ eliyle, Vaftizci Yahya sol eliyle bani figürüne işaret ederler. Büyük çapta

Res. 2
Beşgen paye

Fig. 2
The pentagonal pier

bays via two supporting arches. On the west wall of the second room a rectangular niche was uncovered (Dwg. 2). The function of this room could not be clarified as the excavations have not been completed. However, its dimensions and the lack of windows other than the two loophole windows on the north wall as well as lack of plastering over the walls suggest that it was not built as living quarters.

Restoration-conservation and the documentation of the wall paintings:

Work on the wall paintings of the third southeast chapel was initiated in 2005, firstly the Annunciation scene flanking the arch of the apse. Then in 2006, R. İşler worked on the Deesis scene inside a round niche in the western cross-arm of the same chapel. Its conservation-restoration and retouching have been completed. The scene depicts Christ in the middle flanked by John the Baptist on the left and the Virgin on the right and there is a patron figure in episcopal dress by the feet of John the Baptist depicted in the proskynesis position. Christ raises his right hand in benediction and holds the Gospels decorated with pearls and precious gems in his left hand. The Virgin indicates the patron with her right hand as does John the Baptist with his left hand. This figure is poor state of preservation but it possibly depicts the patron who had the southeast burial chamber decorated

Among the marble and limestone pieces of architectural sculpture uncovered in 2006 are fragments belonging to lintels, jambs, pentagonal piers, columns and capitals and various fragments carrying relief decoration, trapezoidal balusters, inlaid, openwork plaque, floor pavement and opus sectile. The function of the pentagonal pier that is decorated with a spiral braid motif is unknown (Fig. 2).

Of the small finds in 2006 as in the previous campaigns, the majority were potsherds. Finds include 2663 shards of unglazed pottery dating to the Late Roman - Early Christian and Byzantine periods, 171 shards of glazed pottery of the Byzantine period, 322 shards of painted wares, 247 shards of red slip wares, 5 shards of terra sigillata and 58 shards of oil lamps, all dating to the Late Roman - Early Christian periods.

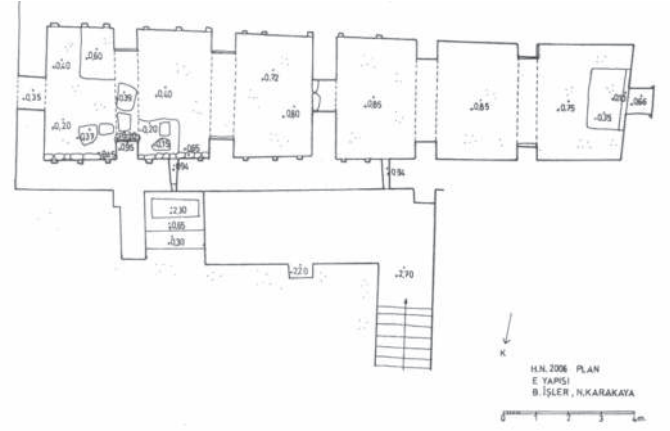
Red slip wares are mainly from the African, Cypriot and Phocaeen red slip ware group and the vessel forms include bowls, plates, jugs, mortaria and basins. Among the painted wares from the same period are jugs, bowls, plates, lamps and lamp fillers with spouts and strainers dated to the 5th-6th centuries, as well as fragments

tahrip olmuş bu figür olasılıkla güneydoğu mezar odasını dekore ettiren kişidir.

2006 yılında bulunan mermer ve kireç taşı mimari plastik parçalar içinde lento, söve, beşgen paye, sütun ve sütun başlığı parçası ile çeşitli kabartmalı parçalar, trapez baluster, kakma, levha, delikli levha, yer döşemesi ve *opus sectile* bulunur. Kireç taşından yapılmış beşgen biçimli ve üstü sarmal örgü motifi ile bezeli payenin işlevi sorunludur (Res. 2).

2006 yılı küçük buluntuları içinde önceki yıllarda olduğu gibi seramikler ağırlıktadır. Geç Roma - Erken Hıristiyanlık ve Bizans Dönemi'ne ait 2663 sırsız, Bizans Dönemi'ne ait 171 sırlı ve Geç Roma - Erken Hıristiyanlık Dönemi 332 boyalı, 247 red slip, 5 terra sigillata, 58 kandil parçası ele geçmiştir.

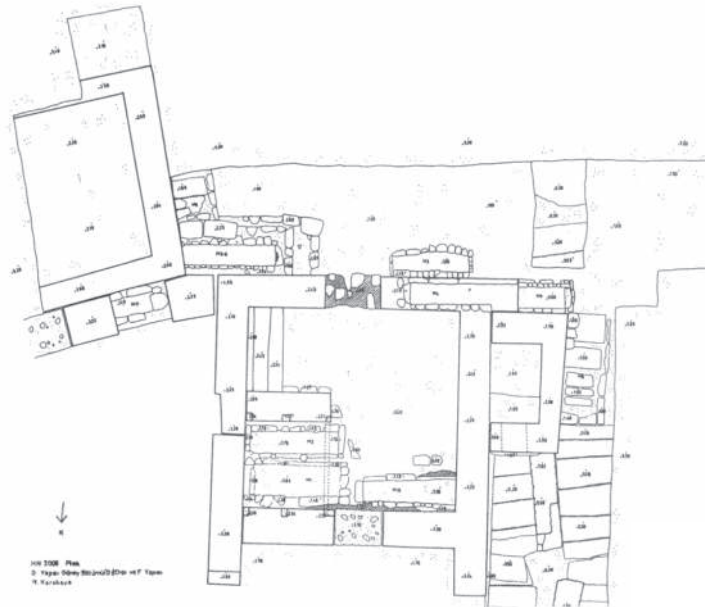
Kırmızı astarlı seramikler ağırlıklı Afrika, Kıbrıs ve Foça kırmızı astarlı grubunda; kap türleri kâse, tabak, testi, mortaria ve leğendir. Aynı döneme ait boyalı örnekler içinde ise testi, kâse, tabak, kandil ve kandillere yağ koymaya yarayan 5-6. yy.'lara ait emzikli ve süzgeçli kaplar (lampfiller) ile 6-7. yy.'lara ait tutamaklı kaplara ait parçalar görülür. Anadolu tipi kandiller içinde bir örnek ise kırmızı astarı ile diğerlerinden ayrılır; kandil parçası üzerindeki kompozisyon ve motifleri ile kuzey Afrika; form, hamur ve kırmızı astarı ile Anadolu tipi kandillere benzer. Bu kandilin kuzey Afrika tipi kandillerin taklidi olduğu düşünülmektedir. Erken dönem buluntular arasında boyalı unguentarium parçaları da bulunur. Sırsız seramikler içinde yivli gövdeli testiler, amphora, pişirme

Çiz. 2 E Yapısı

Dwg. 2 Structure E

belonging to vessels with handles dating to the 6th-7th centuries. The fragments of one lamp amongst the Anatolian type examples distinguishes itself by its red slip; its composition and motifs resembles those from North Africa, while its form, paste and red slip resemble those of Anatolian type lamps. It is thought that this lamp was an imitation made of the North African type lamps. Finds dating from the Early Period included fragments of painted unguentaria. The unglazed pottery finds included jugs with grooved bodies, amphorae, vessels for cooking and containing cooked food, bowls and pithoi. Most of the glazed potshards were uncovered inside Structure E: the largest group are the Aegean wares, with the finds of Islamic pottery forming the smallest group. The pottery

Çiz. 1 D Yapısı

Dwg. 1 Structure D

ve saklama kapları, kâse ve pithoslara ait parçalar görülmür. Sırlı seramiklerin çoğu E yapısı içinde bulunmuştur; en yoğun grubu Ege kapları oluştururken, az sayıda İslam seramiği ile karşılaşılmasıdır. Seramikler ağırlıklı 11-13. yy. arasına tarihlenen *champleve*, kazıma, ince *sgraffito* ve sır altı boyama tekniğinde kâse ve tabaklardır.

2006 da bulunan 857 camın arasında bilezikler dikkati çeker; lacivert, yeşil ve şeffaf renkte olup, tek renk burgulu örneklerin yanı sıra yeşil burgulu bilezikte kırmızı cam ipliği ile süsleme yapılmıştır. Cam buluntular arasında 20-30 cm. yüksekliğinde olasılıkla yağ konulan küçük şişeler bulunmuştur; diğer buluntular arasında önceki yıllarda da ele geçen kemikten yapılmış bir ağırşak görülür. 515 adet maden buluntu arasında kandil fitilliği, madeni kaplara ait kulplar, çan, çeşitli levha parçaları ile Roma, Bizans ve Avrupa olduğu düşünülen 11 bronz, 1 bakır, 1 gümüş olmak üzere 13 sikke bulunmuştur.

includes mainly bowls and plates dated to the 11th-13th centuries, decorated in champlevé, incision, fine sgraffito and under-glaze painting techniques.

In 2006, a total of 857 glass fragments were uncovered. These include bracelets in dark blue, green transparent glass. In addition to the examples with a single twist, the green twisted bracelet is also decorated with a thread of red glass. Amongst the glass finds, small bottles 20-30 cm. in height, possibly for containing oil, are noteworthy. Other small finds include a bone spindle whorl, a similar example had been uncovered in a previous campaign. The metal finds amount to 515 pieces, including a lamp wick-holder, handles, bells, various plaques as well as a total of 13 coins (11 bronze, 1 copper and 1 silver) thought to be Roman, Byzantine and European.